

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 20 (1975), No. 1, 51--53

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/139841>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1975

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

jubilea zprávy

ZA PROFESOREM
MILOSLAVEM HAMPLEM

Začátkem loňského roku, 20. ledna 1974, zemřel po dlouhé a těžké nemoci profesor Miloslav Hampl, jeden ze zakladatelů a propagátorů aplikované matematiky v našem státě. Ve svém plodném 76letém životě, jehož velkou část strávil přímo v průmyslovém výzkumu a později v centrálních výzkumných ústavech, vykonal nesmírný kus záslužné práce jak pro rozvoj aplikované matematiky samé, tak především pro prosazování metod matematického řešení problémů technické praxe, a to v době, kdy vědeckotechnická revoluce byla ještě zcela neznámým pojmem.

Profesor Miloslav Hampl se narodil 10. srpna 1897 v Netolicích v jižních Čechách. V roce 1915 maturoval na gymnaziu v Českých Budějovicích. Po maturitě se zapsal na Karlovu univerzitu v Praze, kde studoval v letech 1915—1920 matematiku a fyziku. Již během studia na sebe upozornil svým velkým nadáním, pilí a především svým specifickým zájmem o aplikovanou matematiku. Ještě rok před zakončením studia se stává na návrh prof. Nušla asistentem na vysoké škole strojíňho a elektrotechnického inženýrství v Praze. V roce 1922 předložil disertační práci: *Polarizace hraničních čar totální reflexe*, na jejímž základě dosáhl doktorátu přírodních věd. Během asistentského působení na technice se jeho zájem o aplikace dále rozvíjel. Aby získal hlubší pohled do technické problematiky, studoval externě technické vědy a složil první státní zkoušku na fakultě strojíňho inženýrství. Jeho habilitační práce *Namáhání polokulové silnostěnné nádoby hydrostatickým tlakem*, kterou v roce 1930 úspěšně obhájil na vysoké škole strojíňho a elektrotechnického inženýrství, má výrazně aplikační charakter. Problém namáhání silnostěnné nádoby řešil nejdříve pomocí nekonečné řady obsahující Legendrovy funkce. V pozdějších

letech podal ještě přesnější řešení zavedením hemisférických funkcí.

Hamplovy představy o nutnosti aplikovat exaktní matematické metody v technických vědách a prosazovat je až do skutečné průmyslové praxe vznikly tedy již v období jeho působení na vysoké škole. Je však pro něj charakteristické, že vždy důsledně usiloval o jejich realizaci. Proto opouští pracovní vysokoškolského učitele a jde přímo tam, kde by se těchto metod mělo využívat — do skutečné průmyslové praxe. V roce 1930 vstupuje mladý Hampl do nově založeného matematického oddělení Škodových závodů. Poznává, jak složitá je problematika strojírenského závodu, jak hluboko je nutno vniknout do technických oborů, matematikovi často dosti vzdálených, aby mohl inženýry a konstruktéry přesvědčit o výhodnosti a rentabilitě matematického řešení technických problémů. Přes všechny počáteční potíže sehrálo matematické oddělení Škodových závodů, které bylo první institucí tohoto druhu nejen u nás, ale i v cizině, rozhodující roli v rozvoji československého strojírenství před druhou světovou válkou. Prof. Hampl se později stal přednostou tohoto matematického oddělení. Problémy, které vyřešil a které byly publikovány ve vědeckých časopisech a monografiích našich i zahraničních, vzbuzovaly nejen obdiv a uznání matematiků, ale především získaly důvěru techniků ve spolehlivost a výhodnost matematického řešení technických problémů. Přitom mnohé z těchto problémů byly dosud řešeny experimentálně jen s nesmírnými obtížemi a s velkými nároky na experimentální zařízení a čas, resp. byly prohlášovány za neřešitelné.

Po znárodnění československého průmyslu přebudoval prof. Hampl matematické oddělení na Teoretický výzkum při Státním výzkumném ústavu tepelné techniky (nyní odbor Aplikovaná matematika Státního výzkumného ústavu pro stavbu strojů). Pod jeho vedením se Teoretický výzkum stal předním vědeckým pracovištěm zabývajícím se aplikacemi matematiky v technických vědách, a to nejen u nás, ale i v zahraničí. Svědčí o tom kromě jiného i ta okolnost, že za dobu trvání Teoretického výzkumu bylo devět jeho pracovníků a jeden kolektiv vyznamenáno státní cenou Klementa Gottwalda.

Vedle vědecké práce kladl prof. Hampl na přední místo též výchovu mladých vědeckých pracovníků a studentů. I když převážnou část tvůrčího života strávil v průmyslu a ve výzkum-

ných ústavech, byl po celou dobu v úzkém kontaktu s vysokými školami a jako školitel vědeckých aspirantů vychoval celou řadu vynikajících odborníků, kteří nyní zastávají přední místa jak ve vědě, tak také v průmyslu a dále úspěšně rozvíjejí jeho myšlenky.

Po své mnohaleté úspěšné činnosti v resortním výzkumu přešel prof. Hampl v r. 1964 do Matematického ústavu ČSAV a v roce 1966 na matematicko-fyzikální fakultu UK. Zde se věnoval převážně výchově nové inteligence, zejména v oborech aplikované matematiky a spolupracoval při budování Centra numerické matematiky na MFF UK. Přitom až do doby, kdy těžká nemoc znemožnila jeho další vědeckou a pedagogickou činnost, stále spolupracoval se závody strojírenského průmyslu.

V průběhu své vědecké činnosti uveřejnil prof. Hampl 38 vědeckých publikací a téměř 300 výzkumných zpráv. Přitom ve všech jeho pracích je charakteristické, že se vždy snažil řešit technické problémy s použitím exaktních matematických metod a získané výsledky zpracovat až do tvaru použitelného v praxi. Svým tematickým zaměřením zahrnují tyto práce širokou paletu především z problematiky pružnosti a pevnosti ve strojírenství. Již dříve jsme se zmínili o řešení napjatosti silnostěnných a tenkostěnných nádob. Jeho práce z této oblasti sloužily také za podklad pevnostního výpočtu kulových plynojemu na Palmovce v Praze. Potřebami praxe bylo vyvoláno též řešení stability stěny plnostěnných nosníků. Řešení, které prof. Hampl vypracoval, je zatím nejpřesnější z dosud podaných řešení a je často citováno ve světové literatuře. Další tematický okruh představuje problematika napjatosti desek s otvory a do nich zalisovanými čepy. V řadě případů získal prof. Hampl jednoduché explicitní výsledky, přímo použitelné v praxi. Velkou pozornost věnoval též otázkám namáhání kruhových desek a rotujících kotoučů. Pro kruhové desky s proměnnou tloušťkou vyšetřil všechny nejdůležitější způsoby namáhání. Vypracoval obecnou metodu pro určení napjatosti v rotujícím kotouči v elastickém i elasticko-plastickém stavu. Všechny tyto práce se vyznačují spojením vysoké matematické úrovně s porozuměním k potřebám praxe. Např. se nespokojuje s odvozením vztahů pro maximální namáhání v kruhových deskách proměnlivé tloušťky, ale provádí na jejich základě rozbor úspory materiálu a z tohoto hlediska určuje nejhodnější průběh tloušťky. Je velkou

zásluhou prof. Hampla, že svou vědeckou prací a také výchovnou činností na vysokých školách i ve výzkumu přispěl nemalou mírou k tomu, že československé strojírenství je po teoretické a vědecké stránce na vysoké úrovni.

Jednou ze vzácných vlastností prof. Hampla bylo, že dovedl předvídat, které z rozvíjejících se vědních odvětví může mít význam pro technické vědy. Proto byl iniciátorem založení fotoelasticimetrického oddělení Škodových závodů, které se později stalo základem rozvoje fotoelasticimetrie u nás. Proto také prosadil založení oddělení matematické statistiky, zaměřené především na kontrolu jakosti výroby, jehož význam byl teprve v novém systému řízení výroby plně doceněn. Ze své vědecké práce dovedl sám nejlépe pochopit význam numerických metod a numerických výpočtů a ohromné možnosti, které poskytuje moderní výpočetní technika. Výpočetní středisko ministerstva těžkého strojírenství při Státním výzkumném ústavu pro stavbu strojů, které profesor Hampl vybudoval, bylo jedním z prvních svého druhu u nás a sehrálo důležitou roli při zavádění moderní výpočetní techniky v našem státě. Jeho zájem a snaha o prosazování moderních samočinných počítačů ho přivedla do úzké aktivní spolupráce s Výzkumným ústavem matematických strojů, v kterém byl řadu let členem vědecké rady a vědeckým redaktorem Sborníku pro zpracování informací. V posledních letech svého tvůrčího života spolupracoval prof. Hampl při budování Centra numerické matematiky na MFFUK.

Za své zásluhy byl profesor Hampl poctěn v roce 1955 státní cenou Klementa Gottwalda a v roce 1956 mu byla udělena vědecká hodnost doktora fyzikálně matematických věd. V roce 1962 byl zvolen dopisujícím členem ČSAV a v roce 1963 byl za záslužnou pedagogickou činnost, kterou vždy kladl na přední místo, jmenován vysokoškolským profesorem pro obor aplikované matematiky. Za své zásluhy při budování resortního strojírenského výzkumu byl v roce 1966 jmenován zasloužilým pracovníkem Státního výzkumného ústavu pro stavbu strojů a v roce 1967 byl zvolen čestným členem Československé společnosti pro mechaniku. Československá akademie věd ocenila jeho vědeckou práci medailí „Za zásluhy o vědu a lidstvo“ a konečně zlatou oborovou plakétou Bernarda Bolzana za zásluhy o rozvoj matematických věd u příležitosti jeho pětasedmdesátých narozenin.

Prof. Hampl pracoval též v celé řadě vě-

deckých institucí a komisí převážně velkého celostátního významu. Byl členem vědeckého kolegia matematiky ČSAV, komise pro matematiku a fyziku, Výboru pro státní ceny Klementa Gottwalda, celostátní komise pro posuzování vědecké kvalifikace pracovníků, národního komitétu IUTAM; dále byl členem vědeckých rad několika ústavů, redakčních rad vědeckých časopisů a aktivním členem řady vědeckých společností našich i zahraničních. Ve všech funkcích, které zastával, se výrazně projevovaly jeho hluboké odborné znalosti, organizační schopnosti a reálný pohled na řešenou problematiku.

Prof. Hampl byl nejen velkým vědcem, ale též vysoce kulturním a společenským člověkem. Pro svou příjemnou povahu, zájem o potřeby druhých a ochotu každému pomoci byl všude oblíben. Až do vysokého věku byl prof. Hampl aktivním sportovcem a zejména velkým milovníkem přírody. Chvilky strávené v jeho zamilovaném Rokycansku byly pro něj vždy vzpruhou k další práci.

Profesor Miloslav Hampl naplnil vrchovatou měrou svůj plodný život a získal si trvalé zásluhy. Naše věda, průmysl a vysoké školství v něm ztrácí vynikajícího odborníka a všichni jeho spolupracovníci a známi dobrého přítele, ochotného rádce a ušlechtilého člověka, který zůstane trvale uchován v jejich vzpomínkách.

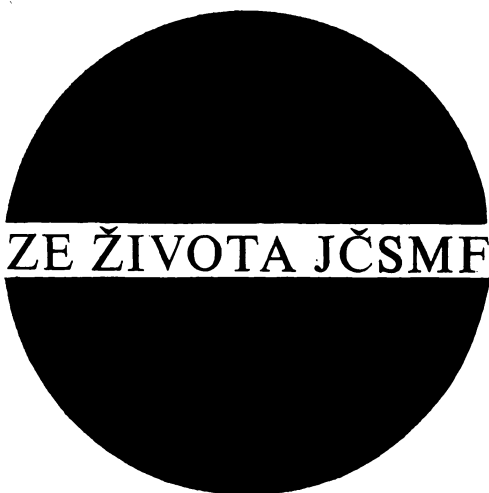
Jan Polášek

OZNÁMENÍ

Mezinárodní matematické centrum S. Banacha ve Varšavě pořádá ve dnech 15. září až 15. prosince 1975 semestr o teorii aproximací.

Semestr je určen pro kandidáty věd a pracovníky, kteří se připravují z této oblasti na vědeckou práci. Celý pobyt vysílaného pracovníka hradí vysílající pracoviště. Účast pracovníků z ČSSR na programu schvaluje Vědecké kolegium matematiky ČSAV.

Redakce

KONFERENCE ČESKOSLOVENSKÝCH MATEMATIKŮ — OSTRAVA 1974

Jednota československých matematiků a fyziků a Jednota slovenských matematiků a fyziků ve spolupráci s Vysokou školou báňskou v Ostravě uspořádaly ve dnech 26. až 29. srpna 1974 konferenci československých matematiků. Cílem konference bylo:

- (i) podat přehled vybraných aktuálních směrů bádání v jednotlivých oborech matematiky v ČSSR a ve světě,
- (ii) projednat a posoudit návrhy na sestavení státního programu základního výzkumu v oblasti matematiky na období šestého pětiletého plánu,
- (iii) posoudit prognózu rozvoje československé matematiky do roku 1990.

V plenárních zasedáních byly předneseny tyto přednášky:

O. BORŮVKA: *Diferenciální rovnice v rámci dějin matematiky*

J. BOSÁK: *O rozklade grafů na faktory*

F. FABIAN: *O reformě studia matematiky na univerzitách v ČSSR*

M. KATĚTOV: *Některé vývojové tendence současné matematiky*

V. KOŘÍNEK: *Jak JČSMF pečovala a pečuje o terminologii školské matematiky*

P. MANDL: *Pravděpodobnost a statistika v teorii řízení*

P. VOPĚNKA: *O základech matematické analýzy.*